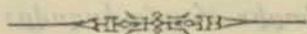


«Osservatore Romano»-ի հարձերով՝ հէնց Ազատ մտքի սկզբունքի մէջ Աստուծոյ դէմ ապստամբութեւնը ինչ որ սատանայական բան կայ: Յայտարարելով այդ սկզբունքը Հռոմում, վերաւորանք են հասցնում եկեղեցական հեղինակութեան և պապի իշխանութեան: Իսպառիայի զանազան կողմերէց կաթոլիկները սկսեցին բողոքել Հռովմի համաժողովի դէմ և վերստին յայտարարեցին իրենց հաւատարմութիւնը Հռովմի եկեղեցուն:



ՈՒՇԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԽՆԴԻՐ:

Ազգերի կենսունակութեան սաղմը թագնուած է ընտանիքի մէջ. ընտանիքն է այն առաջին դպրոցը, ուր սնուում — դաստիարակում են հասարակութեան ապագայ պիտանի անդամները. նոյն ընտանիքն է, որտեղ ծնունդ են առնում ֆիզիքայէս առողջ և հոգեպէս զուարթ անհատներ, դարձեալ ընտանիքն է տալիս հասարակութեան ֆիզիքայէս, հոգեպէս և մտաւորապէս այլանդակ անհատներ: Այս ճշմարտութիւնը բաղմիցս քարոզուել է խօսքով, մամուլի և լրագրութիւ դրքերի միջոցով, սակայն կեանքը հարկաւոր չափով չի բարելաւուել, կատարեալ դառնալուց շատ հեռու է և այդ նրա համար, որ մէկ կողմից ժողովուրդը չի հասել զարգացման այն կատարելութեան, որ ըմբռնի այդ ճշմարտութիւնը և անկարող է իր մէջ արմատացած սովորութիւնները, նախապաշարումները, վերացնել, իսկ միւս կողմից այն հաստատութիւնները, որոնք հնարաւորութիւն ունէին օգտակար, ժողովրդի բարօրութեան ծառայող գաղափարները գործադրել տալ, կամ անփոյթ են գանուել, կամ անհնարին համարելով՝ յուսահատաբար ձեռք են թափ տուել ու բաւականացել միայն պլատոնական կարեկցութիւն արտայայտելով:

Մեր հասարակական կեանքի մէջ կան արմատացած

բաղմամբիւ պակասութիւններ, որոնց արմատախիլ անելը կարելի է միայն ամենաբուռն եռանդով և մի քանի սերունդների ջանքով: Այդ գիտենք, սակայն, կտրծում ենք, ոչ մի պակասութիւն, ոչ մի չարիք չի կարող մնայուն լինել, եթէ դրանց վերացնելու համար կայ հաստատ որոշումն և եռանդ՝ այդ որոշումն ի կատար ածելու: Սոքա ճշմարտութիւններ են, որ մենք մի աւելորդ անգամ հարկ ենք համարում կրկնել:

Եթէ ընտանիքը հասարակութեան ապագայ անդամների որրանն է և այնտեղ ծնունդ առնելով անհատը՝ ստանում է նրանից թէ իւր մարմնական և թէ հոգեկան զարգացումն, ապա ուրեմն ընտիր հասարակութիւն ունենալու համար պէտք է աշխատել այդ որրանն—ընտանիքը կազմակերպել ըստ կարելոյն յաջող, բարելաւ վիճակի մէջ: Այդ, որն է ընտանեկան բարելաւ վիճակը:

Ամեն մի ընտանիք՝ բաղկացած լինելով որոշ հոգեկան յատկութիւնների տէր անհատներից, անշուշտ ունի իր որոշ պահանջներն ու կարիքները և ուրեմն անհնարին է միանգամից որոշել նրա վիճակի բարելաւութեան չափը, մի գծի վրա դնել բոլոր ընտանիքներին և բարելաւութեան մի բեցեպտ տալ բոլորին. բայց կան պահանջներ, որոնք ամեն մի ընտանիքի երջանկութեան հիւսքն են կազմում՝ այն է առողջութիւն և համեմատաբար լաւ վիճակ—սէր: Անշուշտ, պակաս կարևոր տեղ չի բռնում և հացի խնդիրը, սակայն երբ ընտանիքի անդամները—ծնողներն ու զաւակները առողջ են և սիրով, այնտեղ ճոխ կամ աղքատ սեղանը չի կարող դժուանակութեան կամ դժբաղդութեան պատճառ դառնալ: Մենք անձամբ ճանաչում ենք ընտանիքներ, որոնք իրանց օրական պարէնը հաղիւ են հայթայթում, բայց չենք լսել նրանցից տրտունջ, դժգոհութիւն, յուսահատական ձեռքեր կոտրատում: Մինչդեռ շատ շատ է այն ընտանիքների թիւը, որոնք նիւթական ամեն տեսակ բարօրութեամբ ճոխացած են, ունեն փարթամ ճաշ, հարուստ արդուդարդ, հիանալի բնակարան, բայց և այնպէս տանջւում են ներքին ցաւերով, հոգեկան վշտով, որ ոչ

մի աշխարհային հարստութեամբ չի փոխարինուում: Այդպիսիներէից մէկի մայրն էր, որ անցեալները մեզ, իբրեւ բարեկամի, դառնապէս գանգատուում էր թէ որքան դժբաղդ է ինքը, որովհետեւ հարստութեամբ չի կարողանում ստանալ այն առողջութիւնը, որ խախտուած է իր ամուսնու երիտասարդական յանցանքի շնորհիւ և նա, իբրեւ կրթված մայր, յիշաւի բարոյապէս տանջուում էր ամենօր, ամեն ժամ, տեսնելով իր միակ որդու հիւանդոտ դէմքը . . .

Եւ քանի՜ քանի ընտանիքներ տանջուում ու հալումաչ են լինում, առանց մէկին խոստովանելու իրանց ներսը կրծող վիշտը, քանի՜ քանի ընտանիքներ ոչնչանում, ջրնջւում են այն կորստաբեր հիւանդութիւններից, որ առաջ են գալիս բղջախոհութիւնից, երիտասարդական շուայտ կեանք անցկացնելուց... Իսկ այդպիսի կեանքը դժբաղդաբար մուտ է գործել մեր մէջ և սկսել է ծաւալ ստանալ՝ մանաւանդ կենդրոնական քաղաքներում: Այսօր բացառիկ անհատներ, մատով ցոյց տալու անձինք են նրանք, որոնք ողջախոհութեամբ անցկացնելով իրանց պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը, ամուսնանում են և բաղդաւոր ընտանիք կազմում: Շատ շատերը շնորհիւ ամեն տեղ ծաւալ ստացած հրապարակական և մասնաւոր անառականոցների, հալում, մաշում են իրանց օսկի տարիները և երբ վարակուած, հիւժուած, հիւանդօտ վիճակի են հասնում և զեղխութիւնը ձանձրալի է դառնում նրանց, փորձում են ամուսնանալ՝ առանց հաշի առնելու թէ իրանք որքան համապատասխան են ամուսնական պարտաւորութիւնները սրբութեամբ կատարելուն և թէ ի՞նչ ծանր պատասխանատւութիւն կայ իրանց վրա՝ իբրեւ ընտանիքի հայր:

Այսպիսի անպատասխանատու և անպարտաճանաչ ամուսնութիւն տեղի է ունենում ոչ միայն տղէտների շրջանում, այլ և իրանց «լուսաւորուած» համարողների մէջ և այդ, այն պատճառով, որ մեր ամուսնացող շատ երիտասարդներ անհոգ են վերաբերում դէպի ընտանե-

կան պարտաւորութիւններն ու նրա սրբութիւնները, իսկ տգիտութիւնը աւելի ոյժ է տալիս դրան։

Քանի քանի դէպքերի նկարագրութիւններ կարելի է գտնել այն դժբաղդ ընտանիքների մասին, որոնք սերնդէ սերունդ անց են կացնում վարակիչ հիւանդութիւնը և այլասեռում ընտանեկան կազմը. որքան անգամ առողջապահական հարցերով զբաղուող հրապարակախօսներ գանգատուել են, որ ախտաւոր, վարակիչ հիւանդութիւններով անհատները ամուսնանալով պատճառ են դառնում տապաքայ սերնդի թշուառ կեանքի և բողոքում են այդպիսի ամուսնութեան դէմ, սակայն մինչև օրս այս խոշոր խնդրի վրա հարկաւոր ուշադրութիւն չէ դարձրած և չի դիմուել հարկաւոր միջոցներին։

Ոչ ոք չի մտածիլ անկողնում պառկած հիւանդին ամուսնացնել, այլ կսպասեն մինչև նա առողջանայ, կադուերուի, «վրա գայ», բայց տեսնում ենք հարիւրաւոր օրինակներ, երբ ախտաւոր, ծանր հետեանքներով հիւանդ երիտասարդներ ամուսնանում են և՛ վարակելով կանանց, և՛ տալով հասարակութեան հիւանդոտ ախտաւոր սերունդ։ Թէև մեր հոգեւոր Ատեաններում գեռ քիչ են ամուսնալուծական այդպիսի խնդիրների, սակայն այդ քիչն էլ հերիք է մակաբերելու, որ վարակիչ հիւանդութեամբ ամուսնացողների թիւը բացառութիւն չէ և ապագայում կարող է ընդունել լայն ծաւալ, մանաւանդ որ գիտենք, թէ ընտանիքների որքան չնչին տոկոսն է հրապարակի վրա դնում իր ընտանեկան գաղտնիքը։

Խելագարին, անգամալոյծին արգելւում է ամուսնանալ, օրէնքը զրկում է նրանց այդ իրաւնքից, նոյն օրէնքը պատժում է յանցագործներին, բայց չկայ օրէնք, որով արգելուէր թորախտաւորների, վեներական և այլ վարակիչ հիւանդների ամուսնութիւնը, մինչդեռ սորա պատճառած միասններն աւելի մեծ են և սոսկալի, քան ոճրագործութիւնը, որովհետեւ կեանքի մէջ ոճրագործութիւնը մի անցողական երևոյթ է, մինչդեռ այդպիսիների ամուսնութիւնը սպառնում է ջնջել երկրիս վրայից ամբողջ սե-

րունդներ և մի ազգի գոյութեան վտանգ սպառնալ:

Մինչդեռ եթէ պարտաւորիչ լինի ամուսնութիւնից առաջ բժշկի կարծիքը հարցնել և հիւանդութեան դէպքում բժշկուել, ապա առնել իր վրա ամուսնական պարտաւորութիւնը, նախ՝ սերունդը առողջ կլինի և երկրորդ՝ չի խախտուիլ ընտանեւորան խաղաղութիւնը:

Շատ ցանկալի էր, եթէ մարդիկ այն գիտակցութեան հասած լինէին, որ ինքնաբերաբար զգային հիւանդութիւնների պատուաստման չարիքը և նախ քան ամուսնանալը դիմէին բժշկի օգնութեան, բայց եթէ այդ գիտակցութիւնը չկայ ինչ ինչ պատճառով, այն ժամանակ պարտական են անել այդ բանը նրանք, որոնց բարոյական պարտականութիւնն է հսկել ընտանեկան բաղդաւորութեան վրա:

Յօդուածս գրելու առիթ տուեց ս. Էջմիածնի ս. Սինօգի մօտ օրերս հրատարակած մի որոշումն, որ վերաբերում է ակադեմիկոսների ամուսնութեան, այդ պատճառով էլ մենք կանգ առանք ընտանեկան բաղդաւորութեան հիմք կազմող առաջին կէտի՝ — առողջութեան — վրա:

Հոկտեմբերի սկզբներում ստացուեց Աստրախանի թեմակալ Արիստակէս Արքեպիսկոպոսի մի յայտարարութիւն, որով խնդրում է ս. Սինօգի տնօրէնութիւնը «ենթարկել ամուսնացող երիտասարդներին բժշկական քննութեան և ապա թոյլ տալ ամուսնանալ»: Մի զարմանալի զուգադիպութեամբ Սինօգի մէջ այդ օրերում արծարծւում էր ի միջի այլ խնդիրների նաև այդ հարցը և այսօր ահա մեր առաջն է Սինօգի որոշումն, որ միանգամայն համակարծիք լինելով սրբազան Արիստակէս Արքեպիսկոպոսի հետ, պատւիրում է իր ստորագրեալ հաստատութեանց — պահանջել ամուսնացող երիտասարդներից միւս ապացուցաթղթերի հետ նաև բժշկական վկայական նոցա առողջութեան մասին:

Որովհետև մեր շատ գիւղերում բժիշկներ չկան, իսկ գիւղացիք հնարաւորութիւնից զրկւած են տասնեակ վերստեր ճանապարհ կորելու քաղաքներում բժշկական

քննութեան ենթարկուելու համար, ուստի ս. Սինօդը առ այժմ՝ իր որոշումն պարտադիր է հրատարակում միայն քաղաքների և այն գիւղերի համար, որոնք առանց դժուարութեան կարող են բժշկական վկայական ձեռք բերել:

Մենք ուղջունելով ս. Սինօդի այդ ուշադրութեան արժանի որոշումն, հաւատացած ենք, որ թէ մամուլը և թէ հասարակութեան բանիմաց մասը մեզ հետ համակարծիք կլինի, որ այդ փրկարար միջոցով մեծ չափով հիւանդոտ և այլասեւուած սերունդ արտադրելու առաջը կառնուի:

Հարկաւոր է միայն ամեն ջանք դնել մեր գիւղական ազգաբնակչութեանը համոզելու, որ ս. Սինօդի այս որոշումը մի քմահաճոյք չէ, այլ նպատակ ունի նորա կենսական պահանջներից մէկին բաւարարութիւն տալ. թերեւս այն ժամանակ նոքա էլ ինքնաբերաբար, զոհողութիւններ յանձն առնելով կգիմեն բժշկի խորհրդին նախքան ամուսնական ծանր պատաւորութիւն յանձն առնելը:

X.

ՄԱՆԿԱՎՍՐԺԱԿԱՆ

ԳԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն)

Առաջին յօդուածում՝ կրթութեան գործին վերաբերող բռնութեան իրաւունքի մասին էի խօսում և աշխատում էի ասացուցանել, որ առաջին՝ բռնութիւն անկարելի բան է, երկրորդ՝ որևէ հետեանքի չէ հասցնում կամ թէ տխուր հետեանքների է հասցնում և երրորդ՝